

BR. RENÉ STOCKMAN

Zullen we toch maar blijven spreken? Overwegingen bij de christelijke deelname aan het euthanasiedebat

Als het gaat over het leven, over het begin en het einde ervan, kunnen we als christenen alleen maar herhalen dat de beschermwaardigheid van het leven, van ieder leven, vanaf zijn begin tot zijn natuurlijk einde absoluut is. Maatschappelijk ervaren we dat we met deze visie meer en meer in de verdrukking komen en dat we als het ware op een eenzame hoogte terechtkomen, of moeten we zeggen dat we wegzinken in een poel waar dit absolute steeds meer gerelativeerd lijkt te worden. Jawel, men spreekt nog wel van de beschermwaardigheid, maar dan wel ondergeschikt aan de autonomie en de zelfbeschikking die het over de beschermwaardigheid gewonnen hebben. We kunnen ons de vraag stellen wat we met onze radicale visie nog in te brengen hebben in een debat die het nog alleen maar heeft hoe men zowel abortus als euthanasie verder kan doen verschuiven op de weg naar een totale maatschappelijke aanvaarding, meer zelfs, naar de verheffing van beide tot een fundamenteel mensenrecht.

Of toch niet zo geïsoleerd?

Onlangs had ik een gesprek met een arts die in een katholiek ziekenhuis in Vlaanderen werkzaam is en zich als christen, zoals vele geloofsgenoten, dikwijls alleen voelt in gesprekken waar dit thema openlijk aan bod komt. Maar tegelijk viel het hem op hoeveel zorgverleners in een persoonlijk gesprek de stelling van de absolute waarde van de beschermwaardigheid van het leven blijven behartigen, maar het blijkbaar niet meer aandurven om daar nog openlijk voor uit te komen en dit te verdedigen. Neen, ze hebben dit zorgverleningsberoep niet gekozen om mensen te doden of daaraan mee te helpen, maar om mensen in hun ziekte bij te staan, te helen en wanneer helen niet meer mogelijk is hen bij te staan in een menswaardig sterven. Maar ze vinden het beter om zich in een mantel van stilzwijgendheid te hullen wanneer dit thema openlijk aan bod komt en er tegelijk voor te zorgen dat ze niet betrokken worden bij een handeling waar het absolute van deze beschermwaardigheid in het gedrang komt. Zijn besluit was dan ook dat we er als christenen toch niet zo geïsoleerd voor staan als men in de

praktijk zou denken. En wanneer we toch kunnen spreken van een isolement, is het omdat de druk van de groep die zich graag als de meerderheid beschouwt, maar waarvan dat laatste nog moet bewezen worden, blijkbaar te groot is geworden om nog een tegenovergestelde visie te formuleren en daar voor uit te komen. Het is een gekend fenomeen dat een groep die zich als een sociologische meerderheid probeert voor te doen zonder dit te moeten bewijzen maar wel voldoende luid weet te roepen en daarmee ook de media weet te bespelen, erin kan slagen anderen monddood te maken en zelfs sommigen die hun visie helemaal niet delen, tot twijfelen kan aanzetten. Want niemand wordt graag gezien als behorend tot een maatschappelijke minderheidsgroep. Zwijgen wordt dan voor hen de beste houding. Het zal ook wel te maken hebben dat men met het blijven verdedigen van de absolute waarheid van de beschermwaardigheid van het leven heel vlug in een categorie wordt gestopt die luistert naar de naam 'oerconservatief' en dikwijls ook onmiddellijk geconnecteerd wordt aan het christelijk geloof. En ook over dat laatste is het in een zich steeds verder seculariserende omgeving steeds moeilijker om daar openlijk voor uit te komen. Het klinkt nu eenmaal beter te verklaren dat men vroeger wel geloofde, maar dat men zich daar uit bevrijd heeft. Lees er maar eens de vele interviews met gekende en minder gekende Vlamingen op na, die de media ons met een regelmaat aandienen en waar bijna steeds klinkt dat ze wel katholiek zijn opgevoed, naar een katholieke school gingen, maar dikwijls mede door het streng optreden van de paters, broeders of zusters bij het bereiken van de jaren van verstand het geloof voorgoed vaarwel hebben gezegd en zich hebben onthouden van al die dwingende geboden en vooral verboden. Sommigen melden dat ze nu nog alleen een vaag spiritueel gevoel hebben overgehouden en dat ook voldoende achten. Over een grote edelmoedigheid en bewijs van volwassenheid gesproken.

We zouden dus kunnen stellen dat het stilzwijgen waarin sommigen zich hullen, te maken heeft met een opgelegde gêne, die zowel een sociologische als een religieuze basis kan hebben. In een boek over euthanasie dat door een Italiaanse auteur werd geschreven en waar hij een evaluatie probeert te maken van wat er zich op Europees niveau op dat vlak afspeelt en waar hij het natuurlijk uitdrukkelijk over België heeft, is één van zijn punten die hem sterk verwondert juist het feit dat de Kerk in België zich zo schroomvol gedraagt als het gaat om het duidelijk formuleren van haar visie omtrent de beschermwaardigheid van het leven en meestal slechts a posteriori enige bedenkingen formuleert in plaats van zich bij voorbaat

duidelijk te positioneren. Wellicht deelt de Kerk als instituut ook in deze gène en ontbreekt het haar daarom aan moed om zich nog in de strijd te gooien. Het is echter niet omdat men zich vandaag de dag sociologisch als een minderheidsgroep beschouwt en dit in feite ook geworden is, dat men zich daarom ook op de achterste bank moet gaan installeren en zich in de stilzwijgendheid terugtrekken. Ook als minderheidsgroep behouden we het recht op spreken en vooral de opdracht om, zoals het ons vanuit het Evangelie is toegezegd, zout en gist en een stuk geweten te zijn van de maatschappij waarvan we deel uitmaken. Dat we maar het voorbeeld van Christus zelf nemen, hoe Hij als een eenling met slechts een handvol volgelingen probeerde op de plaats waar Hij zich bevond zijn toehoorders een duidelijke visie mee te geven, ook al werd het hem niet zomaar in dank afgenomen. Ze waren minder dan een minderheidsgroep, maar ze bleven spreken met woorden die vandaag nog altijd doorklinken.

Vrijuit durven spreken

We kunnen dan ook stellen dat het belangrijk is, dat we als christenen blijven spreken en onze overtuiging duidelijk delen wanneer dit ook maar mogelijk is en het maatschappelijk debat niet schuwen als het gaat over de beschermwaardigheid van het leven. Tegelijk moeten we beseffen dat men vanuit andere landen, ook Westerse landen, de evolutie die men in België meemaakt, vooral wat de euthanasie betreft, met gefronste wenkbrauwen observeert, zeker wat men de ‘glijbaan’ noemt waarop men zich heeft begeven. Immers, een wetgeving die in aanvang een vrij strikt kader vooropstelde, probeerde men in de loop van de tijd steeds maar verder te versoepelen en verder uit te breiden naar andere groepen, tot en met groepen die niet op een volwaardige en zelfstandige wijze een beslissing kunnen nemen. Denken we hier maar aan mensen met een psychiatrische aandoening die juist door hun aandoening tijdelijk beperkt kunnen zijn in hun handelingsbekwaamheid of minderjarige kinderen die bij wet nu plots wel bekwaam worden geacht om over het al dan niet voortbestaan van het belangrijkste, hun leven, te kunnen beslissen. Het is opvallend hoe landen waar vandaag het debat over een mogelijke legalisering van euthanasie wordt gevoerd – we kunnen hier bijvoorbeeld verwijzen naar Frankrijk en Italië – naar België kijken om toch maar niet dezelfde fout te maken van wat sommigen het ‘permissieve model’ noemen. Dus er valt nog iets in te brengen in de debatten die ook bij ons daarover gevoerd worden.

Het is dus belangrijk dat we ons als christenen aangemoedigd weten om vrijuit te blijven spreken over onze grondvisie en elkaar daarin aanmoedigen, en ook argumenten aan te brengen en te ontvangen waarom het echt essentieel is om onvoorwaardelijk te blijven kiezen voor de absolute beschermwaardigheid van het leven. Want vandaag blijkt het ook moeilijker om over het al dan niet toestaan van euthanasie nog vanuit en met duidelijke argumenten te spreken en prefereert men eerder de emotionele toer op te gaan. Men hoort dan dat het uitvoeren van euthanasie toch een werk van barmhartigheid is waarbij mensen verlost worden uit hun ondraaglijk lijden en dat zij die daar tegen in durven gaan toch wel erg onbarmhartige wezens zijn. Zelfs christenen ontgaan de verleiding en het gevaar niet om in deze emotionele gedachte meegesleurd te worden en eigenlijk in een soort web van emotionaliteit terecht te komen waarin het spreken over euthanasie krampachtig gevangen wordt gehouden. Het is toch te verkiezen, wordt dan gezegd, zelf te kunnen beslissen wanneer het voldoende is geweest en in alle sereniteit afscheid te kunnen nemen van het leven, zelfs met een glas champagne, in plaats van door de helse poort van het ondraaglijk lijden te moeten gaan tot het verlossend moment van de dood zich aanbiedt. Of als het over de zelfbeschikking gaat, zullen ook christenen natuurlijk verlangen om daarin gerespecteerd te worden, want dit behoort toch tot de fundamentele rechten. Maar tegelijk kan ook bij hen de grens van deze zelfbeschikking vervagen en zelfs totaal wegvallen, en dat vooral onder de druk van de publieke opinie waar voortdurend wordt geuit dat aan de absolute zelfbeschikking niet meer mag noch kan geraakt worden. Hoe dikwijls klonk deze zin niet tijdens de gevoerde parlementaire besprekingen wanneer de verdere uitbreiding van euthanasie op tafel lag? “Niets of niemand kan vandaag nog de absolute zelfbeschikking in de weg staan”, was het argument dat de uiteindelijk doorslag gaf om nog maar eens een groep toe te voegen aan de begenadigden die van de euthanasie zouden kunnen genieten. Redelijke argumenten om toch duidelijke begrenzingslijnen te behouden en verder in te bouwen moesten eraan geloven en werden als het ware opgeofferd op het altaar van de onaanraakbaar verklaarde absolute autonomie en zelfbeschikking. Wanneer bijvoorbeeld een grote groep kinderartsen heftig protesteerden toen het voorstel op tafel lag om ook minderjarigen de kans te geven om euthanasie aan te vragen, werd hun argumentatie gewoon van tafel geveegd en ze kregen zelfs geen gelegenheid om hun bezorgdheid binnen de parlementaire commissie te uiten.

Naast en met het duidelijk blijven formuleren van onze grondvisie, blijft het voor ons christenen van primordiaal belang dat we blijven hameren op de gewetensvrijheid en duidelijk protesteren wanneer pogingen worden ondernomen om deze aan banden te leggen. Enerzijds wordt deze wel bij wet gegarandeerd voor individuele zorgverleners, maar in een klimaat waarin het uitvoeren van euthanasie steeds meer als een evidentie wordt beschouwd en ook door bepaalde zieken zo wordt ervaren, kunnen individuele zorgverleners in benarde situaties terecht komen wanneer ze aan een patiënt moeten verklaren dat ze omwille van hun geweten niet aan deze handeling kunnen deelnemen. Wanneer patiënten nu eenmaal euthanasie als een recht gaan ervaren, wordt het voor de zorgverlener extra moeilijk om de vraag te weigeren en door te verwijzen. Het is tevens niet uitgesloten dat men ook in bepaalde werkmilieus onder collega's een stuk gemarginaliseerd geraakt wanneer eenmaal geweten is dat men vanuit morele of religieuze overwegingen beroep wenst te doen op gewetensbezwaardheid en daarom weigert een euthanasieaanvraag uit te voeren of daaraan mee te werken.

Maar anderzijds komt dit aspect vandaag echt in het gedrang sinds de overheid heeft beslist dat gezondheidszorgvoorzieningen niet meer de mogelijkheid hebben op basis van de religieuze overtuiging van waaruit ze zijn gegroeid en waaraan ze ook trouw willen blijven, om de uitvoering van euthanasie binnen hun muren te weigeren of om aan medewerkers het verbod op te leggen eraan mee te werken. Voor katholieke ziekenhuizen en verzorgingstehuizen die in lijn willen blijven met de leer van de Kerk waartoe ze behoren, is dit meer dan problematisch en kan dit zelfs een breekpunt betekenen in de mogelijkheid om hun opdracht conform hun basisfilosofie te blijven vervullen. Want van een katholieke gezondheidsinstelling mag worden verwacht dat ze hun zorg uitbouwen vanuit een christelijke visie op de mens en deze opdracht zien als een verderzetten van de boodschap die ze van Christus heeft gekregen, waarbij de absolute beschermwaardigheid van het leven onaantastbaar is.

Is deelname aan een debat rond euthanasie voor ons dan nog mogelijk?

Natuurlijk komen we hier bij een tweede vraag, steeds in relatie met onze fundamentele visie die we hanteren over de absoluutheid van de beschermwaardigheid van alle leven. Kunnen we met een dergelijke visie, die euthanasie in alle gevallen radicaal afwijst, eigenlijk nog wel deelnemen aan een debat waarin euthanasie niet meer wordt uitgesloten maar integendeel steeds verder wordt uitgebreid? Als men zich a priori verzet tegen het in-

voeren van wettelijke bepalingen waarin euthanasie toch mogelijk wordt, verliest elke deelname aan een dergelijk debat daaromtrent dan niet zijn relevantie? Is het met andere woorden nog opportuun om deel te nemen aan een debat waarbij men reeds op voorhand weet dat men nooit akkoord zal gaan met hetgeen wordt voorgesteld, omdat men reeds met het uitgangspunt in de knoop ligt? Meer zelfs, deelnemen aan een dergelijk debat zou de indruk kunnen wekken dat men toch akkoord gaat dat euthanasie in bepaalde gevallen wordt toegestaan. Maar toch denk ik dat we moeten blijven deelnemen aan het debat om enerzijds onze visie op de absolute beschermwaardigheid van het leven te blijven herhalen en anderzijds samen naar alternatieven te zoeken om mensen in hun lijden bij te staan zonder hen daarvoor het leven te moeten ontnemen. En tegelijk op de rem blijven duwen opdat men niet verder zou afglijden naar een situatie waarbij euthanasie als een mensenrecht wordt erkend en als integraal deel van het therapieaanbod dat de geneeskunde wil en kan bieden.

Hameren op de absoluutheid van de beschermwaardigheid van het leven

Het is vooreerst belangrijk dat men blijft herinneren dat euthanasie helemaal geen werk van barmhartigheid is zoals het door velen wordt genoemd, maar ingaat tegen het gebod om niet te doden. In een maatschappij waar de cultuur van de dood steeds meer uitbreiding neemt en waarin het individualisme, met in zijn vaarwater het verlangen naar absolute vrijheid, autonomie en zelfbeschikking, steeds meer veld wint, moet op een krachtige wijze opnieuw de cultuur van het leven aanwezig worden gebracht en worden verdedigd. Het zou radicaal verkeerd zijn en getuigen van weinig moed om, zoals reeds eerder aangegeven, zich in een stilzwijgen te hullen vanuit de idee dat men met deze visie op het leven tegen een maatschappelijke trend ingaat die zich steeds verder aan het verbreiden is, met daarbij het gevoel dat men reeds a priori de strijd heeft verloren. Wanneer we echt overtuigd zijn dat de beschermwaardigheid van het leven absoluut is, dan kunnen noch mogen we daarover niet zwijgen, maar integendeel te pas en te onpas de gemeenschap waarvan we deel uitmaken herinneren aan dit fundament van ons mens-zijn en van onze maatschappij. Het verwonderde me dan ook, dat in het debat over de mogelijke legalisatie van abortus in Italië vanuit bepaalde kerkelijke hoeken werd gesuggereerd zijn eigen radicaal standpunt rond de visie op de beschermwaardigheid van alle leven wat opzij te zetten en eerder samen op zoek te gaan hoe men tot een wetgeving kan komen waarbij het

uitvoeren van abortus aan heel strikte regels zou zijn gekoppeld. Dat laatste moet men natuurlijk doen – we komen daar later nog op terug – maar zonder het eerste opzij te zetten. Wanneer vandaag de dag ook christenen als het ware worden meegezogen in die cultuur van de dood, heeft dit misschien onder andere te maken met het feit dat men vanuit kerkelijke hoek en vanuit de bredere christelijke wereld te weinig argumenten heeft aangebracht waarom men het leven echt wil blijven verdedigen. Er werden veel slogans gebruikt, sommigen gingen alleen maar de emotionele toer op, maar het ontbrak dikwijls aan duidelijke argumenten, ook wetenschappelijk onderbouwd, waarmee men op een gedegen wijze een gesprek kon voeren en een echt tegengewicht vormen tegen een krachtige lobby die op alle vlakken de absolute vrijheid, autonomie en zelfbeschikking probeert tot gemeengoed te maken. Want wat zich uit op het vlak van abortus en euthanasie is slechts één van de uitvloeisels van een ruime verschuiving in het mens- en wereldbeeld, die zich in gang zette bij de Verlichting en nu echt in het Westen in alle geledingen van de maatschappij en met volle kracht schijnt door te dringen. Dit wereldbeeld wordt gekenmerkt door een steeds verdergaande secularisatie die tot een echt secularisme heeft geleid en een verschuiving van een personalistische visie op de mens naar een totaal individualistische visie. Onze strijd om de absolute beschermwaardigheid van het leven is dus geen alleenstaand fenomeen, maar kadert in een algemene tendens die zich op meerdere vlakken van het maatschappelijk leven manifesteert. Terwijl bij de Franse Revolutie de slogans “vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid” naast elkaar klonken, zijn we nu in een fase gekomen waar zowel de vrijheid en gelijkheid steeds meer verabsoluteerd worden, maar de broederlijkheid grandioos vergeten en zelfs verguisd wordt. Neen, de consequenties van broederlijkheid zijn nu eenmaal niet te rijmen met de absolute vrijheid, autonomie en zelfbeschikking.

Blijven zoeken en wijzen naar alternatieven

Belangrijk is evenzeer dat we in het debat rond euthanasie blijven hame- ren op mogelijke alternatieven die de mens uit hun uitzichtloos lijden kunnen verlossen, zonder hen daarvoor het leven te moeten ontnemen. De palliatieve zorg heeft gelukkig op vele plaatsen een volwaardige plaats gekregen binnen de gezondheidszorg waar patiënten naar verwezen worden indien puur medisch behandelen geen effect meer heeft en wanneer meer gespecialiseerde hulp nodig is om ondraaglijke pijn te verzachten.

Recent verscheen vanuit Frankrijk een document waarin werd gesteld dat men er “slecht sterft”, juist omdat de palliatieve zorg er onvoldoende is uitgebouwd. Men verwijst er naar de fameuze wet “Claeys-Leonetti” van 2 februari 2016 waarin een pleidooi werd gehouden om de palliatieve zorg verder uit te breiden, maar tegelijk werd gewezen op het gevaar het levenseinde te medicaliseren en zich in een therapeutische hardnekkigheid vast te zetten. Maar de recente Covid-ervaring heeft ook geleerd hoe belangrijk het is om oude en zieke medemensen niet te laten vereenzamen, niet aan hun lot over te laten waarbij ze het gevoel krijgen in de huidige maatschappij overbodig te zijn. Het document doet dan ook een warme oproep om verder werk te maken van de palliatieve zorgverlening, zonder de wens naar legalisatie van euthanasie echter van de baan de schuiven. Opvallend is wel dat men bij dit laatste het gevaar aanduidt om niet in de valkuil te trappen van de economische overwegingen waarbij mensen het gevoel krijgen helemaal nutteloos te zijn in de maatschappij omwille van ziekte, handicap of ouderdom, en ook de bezwaren die bij zorgverleners kunnen bestaan bij het uitvoeren van euthanasie worden uitdrukkelijk vermeld, zelfs met verwijzing naar de eed van Hippocrates. Ook hier wordt verwezen naar het hellend vlak waarin bepaalde landen zijn beland. In het boek “Fin de vie” van de hand van de Italiaan Attilio Stajano, die een grondige reflectie maakt over de zorg bij terminaal lijden en zich niet a priori verzet tegen het invoeren van de mogelijkheid van euthanasie in Italië, maar onder heel strikte voorwaarden, worden een aantal treffende gevalstudies gegeven. Hieruit blijkt hoe vooral de aandacht die mensen krijgen binnen de palliatieve zorgverlening, naast het beter beheersen van de pijn, het grote geheim is waarom heel dikwijls de vraag naar euthanasie gewoon verdwijnt. Omwille van allerlei maatschappelijke factoren is het bij velen niet meer mogelijk om rechtstreeks te zorgen voor een ziek familielid en moet dit aan professionele hulpverleners worden toevertrouwd. Wanneer mensen dan in de anonimiteit van een ziekenhuis terechtkomen en zich totaal vereenzaamd voelen met hun zwaar lijden, wordt het dikwijls begrijpelijk dat mensen om euthanasie vragen om uit deze uitzichtloze situatie verlost te worden. Wanneer ze daarentegen op een humane wijze omringd worden en liefdevol verzorgd worden, waarbij ze hun menselijke waardigheid kunnen behouden en dikwijls zelfs hervinden, zal de vraag om euthanasie heel wat minder klinken. Terloops dient nog vermeld dat het belangrijk is om palliatieve zorg en euthanasie duidelijk van elkaar gescheiden te houden en niet toe te ge-

ven aan de visie dat euthanasie op een evidente wijze kan gezien worden als één van de therapeutische antwoorden binnen de palliatieve zorgverlening. Een zwak punt blijven natuurlijk de zorgverlenende opleidingen, de medische opleiding in het bijzonder, waar quasi geen aandacht wordt besteed hoe men stervenden vooral psychisch en existentieel nabij kan zijn. Palliatieve zorg blijft binnen de medische opleiding, die zeer technisch is uitgebouwd, een totaal marginaal gegeven, waardoor veel artsen geen echt inzicht hebben in wat men via de palliatieve zorg aan ernstig zieken en stervenden kan aanbieden.

Blijven weerwerk bieden tegen mogelijke uitbreidingen

Tot slot blijft het belangrijk dat er in het debat voldoende weerwoord wordt gegeven om het steeds verder uitbreiden van de euthanasie tegen te gaan. Terecht wordt hier gesproken over een glijdend vlak, waarbij de begrippen uitzichtloos en ondraaglijk lijden steeds verder worden uitgerekt en uitgehold. Dit wordt bijzonder scherp aanvoeld wanneer men de euthanasie wil uitbreiden naar dementerende bejaarden, naar mensen die levensmoe zijn of een of andere handicap hebben.

Men moet de vraag blijven stellen waarom mensen om euthanasie vragen en hoe groot de sociale factor is die daarin een primordiale rol speelt. Mensen die zich echt omringd weten en zich in hun menselijke waardigheid gerespecteerd voelen, zullen heel wat minder de stap naar euthanasie zetten. Het begrip 'waardig sterven' is vandaag als het ware ingepalmd door de euthanasie, terwijl dit heel wat meer inhoudt. Heel dikwijls is euthanasie juist het gevolg dat men er niet is in geslaagd om de waardigheid van de mens te ondersteunen en dit binnen de verschillende dimensies van zijn leven. Om nog maar eens de slogan uit Frankrijk aan te halen waar men zegt dat mensen er slecht sterven: dan gaat het niet omwille van het gebrek aan de mogelijkheid tot euthanasie, maar juist om het ontbreken van de warme ondersteuning die de mens in al zijn levensfasen nodig heeft en die bij het ouder worden en bij ernstige ziekte in het gedrang komt. Het gaat hier meer over een sociaal en existentieel, dan een fysisch of psychisch probleem. Een groot gevaar is dat mensen die zich niet meer nuttig voelen in de maatschappij en dit ook via signalen uit hun omgeving opvangen, of die door hun onmiddellijke omgeving meer en meer in de steek worden gelaten, hun leven steeds meer als zinloos gaan ervaren en zich schuldig gaan voelen dat ze tot last zijn voor hun omgeving en er misschien beter een eind aan maken. Daarbij kunnen ook financiële overwegingen meespelen

die als een onderlaag aanwezig zijn bij de vraag naar en het uitvoeren van euthanasie. Tevens moeten we kritisch blijven over de hele procedure die door de wet is uitgewerkt, heel speciaal over de samenstelling van de zogenaamde evaluatiecommissie en de werking ervan die slechts a posteriori haar werk uitvoert op basis van rapporten die geen enkele inhoudelijke controle toelaten. Er kan alleen gekeken worden of de zogenaamde procedure correct werd gevolgd, maar er is totaal geen zicht hoe de euthanasie werd uitgevoerd, of de beoordeling van de vraag en het vragen van bijkomende adviezen correct werd uitgevoerd, of de zieke zich in een stadium bevond zoals de wet voorschrijft en voldoende handelingsbekwaam was om de vraag naar euthanasie te stellen. Ook de betrokkenheid van bepaalde leden van de commissie, de ondervoorzitter in de eerste plaats, doen grote vragen rijzen over de objectiviteit waarmee deze commissie haar werk verricht. Is het niet verwonderlijk dat over de jaren quasi geen klachten werden geregistreerd die tot enige strafrechtelijke vervolging leidden? Wanneer het dan toch tot een klacht kwam, was het omdat familie van de overledenen zelf deze procedure in gang had gezet.

Tot besluit

Sterven is een menselijk gebeuren en geen medisch gebeuren. Het is het moment dat de geneeskunde zich moet terugtrekken om ruimte te geven aan een natuurlijk proces dat zich voltrekt. Bij de palliatieve zorg wordt dit heel sterk benadrukt en ook effectief zo beleefd, waarbij de arts een totaal secundaire rol gaat vervullen en iedere poging om nog therapeutisch tussen te komen bewust opgeeft en nog alleen ondersteunend aanwezig is om het lijden te verzachten. De arts die tot dan toe de hoofdrol vervulde geeft deze welbewust uit handen, om alle ruimte te geven aan verzorgenden, vrijwilligers, familie om de stervenden in hun laatste dagen echt nabij te zijn. Ook attributen die sterk doen denken aan een ziekenhuisomgeving en de regels die daaraan verbonden zijn worden bewust aan de kant geschoven en vervangen door een meer huiselijke omgeving. Bij euthanasie gaat men juist de tegenovergestelde richting en wordt de arts gedwongen om enerzijds zijn helende functie opzij te zetten en een totaal tegenovergestelde handeling te stellen, maar ook opnieuw de hoofdrol te gaan spelen in het stervensproces. Daar wordt heel weinig bij stilgestaan, maar vraagt toch om een verdere reflectie, in eerste instantie bij de artsen die met de vraag om euthanasie worden geconfronteerd.

Er wordt nog amper stilgestaan bij het feit dat er jaarlijks in België meer dan 2.000 mensen sterven via euthanasie, en we mogen gerust aannemen dat het getal van de werkelijke gevallen dit aantal van de geregistreerde gevallen ruim overtreft en dat het ieder jaar nog toeneemt. Niemand stelt zich nog de vraag hoeveel van deze mensen op een waardigere wijze hadden kunnen sterven indien ze een meer humane omkadering hadden gekend. Het blijft inderdaad heel tegenstrijdig klinken wanneer men de euthanasie nu als de meest waardige wijze van sterven gaat benoemen. Dit zegt veel over de mentaliteit die rond de euthanasie is ontstaan en de wijze waarop men erin is geslaagd, ook en vooral via de media, een waar taboe te doorbreken. Wanneer tijdens de winter van 2020 eveneens 2.000 mensen stierven ten gevolge van de Covid-pandemie, klonk er daarentegen heel wat verontwaardiging en werd de vinger gewezen naar de medische wereld en de hele zorgsector, die werd verweten steken te hebben laten vallen in de aanpak ervan. Zou het niet meer passend zijn vooral een terechte verontwaardiging te blijven koesteren naar een maatschappij die steeds verder evolueert in een vals appreciëren van hetgeen totaal tegen de menselijke waardigheid ingaat? Een oud adagium luidt dat het humanitair karakter van een samenleving zich vooral uit in de zorg dat deze heeft voor de meest zwakken uit die samenleving. Is het steeds verder uitbreiden van de euthanasie daar nu echt een teken van?

Bibliografie

- A. Stajano, *Fin de vie; le choix de chacun*. Mols, 2021, 199 pp.
 D. Le Guay, *Le fin mot de la vie ; contre le mal mourir en France*. Paris, Cerf, 2014, 289 pp.
 Comité consultatif national d'éthique pour les sciences de la vie et de la santé, *Questions éthiques relatives aux situations de fin de vie : autonomie et solidarité*. 2022, 64 pp.

Br. René Stockman (1954) is doctor in de maatschappelijke gezondheidszorg. Als generale overste van de congregatie Broeders van Liefde verblijft hij hoofdzakelijk in Rome. Hij geeft lezingen aan de Pauselijke Universiteit Lateranen en publiceert over ethiek, spiritualiteit en geschiedenis. Tevens is hij betrokken bij de wereldwijde katholieke gezondheidszorg.